

6. Bezdomovectví

Bezdomovectví (bezdomovství) patří ke společenským jevům, které se dynamicky rozvíjejí v důsledku civilizačních trendů moderní společnosti. Je problémem jednotlivců, skupin a v konečném důsledku je ohrožující pro stabilitu společnosti. Tak jako u ostatních sociálních problémů možná řešení závisejí na ochotě a postojích společnosti.

6.I. Postoje společnosti

S bezdomovci se v různých situacích, někdo občas, někdo často, setkáváme všichni. Každý můžeme zkoumat své pocity a postoje od štítivého odporu, nepřátelství vedoucího k agresi, přes lhostejnost až k pocitu lítosti a soucitu. V roce 1993 provedlo občanské sdružení Naděje první větší anketu zaměřenou na postoje společnosti k bezdomovcům a bezdomovectví a představy o řešení tohoto problému.

Na tři položené otázky odpovídali respondenti následovně:

1. Kdo jsou podle vašeho mínění bezdomovci?

- propuštění vězni..... 19 %
- opilci, flákači, zloději, kriminální živly.....28 %
- Rumuni, Jugoslávci, Cikáni, uprchlíci..... 8 %
- ubožáci, chudáci, postižení..... 9 %
- tuláci..... 4 %
- ti, co spí na nádraží.....27 %
- nevím..... 5 %

2. Jak se podle vašeho mínění může člověk stát bezdomovcem?

- nechce se mu pracovat.....34 %
- nemá se kam vrátit z vězení.....16 %
- odešel od rodiny, rozvedl se..... 6 %
- přišel o práci a o byt..... 17 %
- opustil svou vlast.....10 %
- nevím; to je různé.....17 %

3. Jak byste řešil(a) problém bezdomovství?

- zavřít; měla by se postarat policie.....31 %
- zavřít do ústavu (do blázince.....16 %
- má se postarat stát, vláda, parlament.....10 %
- mají se postarat obce (domovské právo).. ....12 %
- mají se postarat charity, spolky, církve..... 6 %
- vyhnat z Prahy, vyhnat z České republiky.....3 %
- postřílet, do plynu..... 3 %
- nevím..... 19 %

O tři roky později byl pohled na situaci bezdomovců v Praze zkoumán Institutem pro výzkum veřejného mínění (IVVM 1996)

Na otázku: *Máte za to, že bezdomovci v Praze znamenají problém*, odpověděli respondenti následovně:

- velký..... 49 %,
- malý..... 30 %,
- téměř žádný.. 21 %.

Na otázku: *Co si myslíte, mají dnes chudí šanci dostat se ze svého stavu chudoby nebo ne*, odpovědělo:

- ano, jestliže vyvinou potřebné úsilí.. 46 %
- ne, nemají šanci.....36 %
- nevyjádřilo se..... 18 %

Nejfrekventovanější názory naznačovaly kritický vztah značné části Pražanů k bezdomovcům. Potvrdila to i odpověď na otázku: *Kdo by měl podle Vás pečovat o bezdomovce?* Podle Pražanů by měli o bezdomovce pečovat:

- příbuzní nebo sami..... 33 %
- charitativní organizace..... 22 %
- stát.....20 %
- magistrát..... 12 %
- jiná odpověď (kombinace předchozích)..13 %

Pozornost byla věnována i ochotě dotázaných finančně přispět k řešení problému bezdomovců, resp. zda by byl dotázaný ochoten přispět organizaci, která pomáhá bezdomovcům.

- ano, pokud budu vědět konkrétně komu... 4 %
- přispívá jinam .....8 %
- nemá možnost přispět ..... 22 %
- na takové účely nepřispívá .....48 %
- nedokázalo se rozhodnout .....18 %

Závěry:

Většina dotázaných považovala v 90. letech bezdomovectví za závažný problém, ale projevila se malá informovanost o jeho příčinách a spíše odmítavý postoj většiny společnosti. Od té doby se informovanost i postoje části společnosti poněkud zlepšily, m.j. i díky působení řady charitativních institucí, spíše odmítavý postoj společnosti ale přetrvává.

6.2. Historický pohled

Jako většina sociálních problémů má i bezdomovectví svoji historii.

Ve středověku se v celé Evropě sekáváme s tuláky, žebráky, toulavými studenty a mnichy. Městská chudina v Londýně, Paříži i jinde často žila v podmínkách, které měly daleko k pojmu „domov“. (viz Rheinheimer, M.: Chudáci, žebráci a vaganti. Vyšehrad, Praha 2003). Společnost se pokoušela tento jev podchytit, což se odrazilo nejdříve v církevním právu, později i v právu civilním. Církevní právo dodnes rozeznává tzv. *domicil* (farní, diecézní), kterým se věřící stává právoplatným (obyvatelem) členem farního společenství a který získává po pětiletém pobytu ve farnosti (diecézi), nebo při vyjádření úmyslu ve farnosti trvale žít. Na základě toho získává plná práva zúčastnit se života farnosti a má nárok na ochranu a podporu v obtížných situacích. *Quasidomicil* – získává věřící (příchozí) po třech měsících pobytu, nebo při úmyslu dočasně pobytu.

Cizinec (osoba mimo své bydliště) je věřící, který dočasně pobývá ve farnosti, ale má *domicil* jinde. *Vágus* (osoba bez bydliště) - nemá *domicil* ani *quasidomicil*. (viz CIC - Kánon 100 a 102). Z těchto institutů církevního práva se vyvinuly pojmy trvalé a přechodné bydliště i pojem bezdomovec. Problémy chudoby a bezdomovectví se pokoušely řešit a regulovat chudinské zákony, obce a především církve.

Nárůst sociálních problémů a bezdomovectví přinesla *průmyslová revoluce*. Přinesla změnu způsobu života, masový přesun lidí z venkova do měst, vedla ke koncentraci chudoby, která vždy s bezdomovectvím souvisela, a dalších sociálních problémů ve městech. Tento problém přetrvává i ve 20. století a zdaleka se netýká jen Evropy a USA, ale v drastické podobě se projevuje i v rozvojovém světě. Vedle urbanizace i proces globalizace a zvyšující se migrace v posledních desetiletích dávají fenoménu bezdomovectví nový rozměr. Do dvou let bude podle demografických expertů OSN žít polovina obyvatel naší planety ve městech. To představuje výrazný skok proti roku 1950, kdy v městských aglomeracích žilo 30 procent světové populace.

Dnes žije ve městech zhruba 3,2 miliardy lidí ze současných 6,5 miliardy obyvatel planety. Do roku 2030 se podle expertů OSN počet obyvatel měst zvýší na pět miliard, což bude v té době představovat asi 60 procent všech lidí na zeměkouli. Roste i počet velkých městských celků. Dnes existuje dvacet světových velkoměst s počtem obyvatel větším než 10 milionů. Ještě v roce 1975 byla taková města jen čtyři - Tokio, New York, Šanghaj a Mexico City, v roce 1950 jen dvě - New York a Tokio.

Dnes mezi pět měst s nejvyšším počtem obyvatel patří Tokio (35,3 milionu), Mexico City (19,2 milionu), New York (18,5 milionu), Bombaj (18,3 milionu) a Sao Paulo (18,3 milionu). Soustředění lidí do měst se liší také podle regionů. V Latinské Americe a karibské oblasti žije ve městech 75 procent lidí, oproti 40 procentům obyvatel Afriky a Asie.

(zdroj: ČTK)

Postmoderní doba přináší i změny v myšlení a v hodnotová orientaci, které se týkají i bezdomovectví (nárůst dobrovolného programového bezdomovectví). Česká republika stále ještě prochází obdobím transformace politické, ekonomické, sociální a vytvářejí se postupně i morální postoje k novým sociálním jevům a problémům.

6.3. Fenomén bezdomovectví, jeho formy a důsledky

Bezdomovectví je multidimenzionální jev - „klubko“ - z hlediska forem, projevů příčin i důsledků.

Se zjevným bezdomovectvím se setkáváme na ulicích, na nádražích, v parcích, pod mosty, v dopravních prostředcích, v azylových centrech.

Skryté bezdomovectví představují obyvatelé squatů, nocleháren, demolic, maringotek a různých jiných „nestandardních“ forem bydlení.

Potenciální bezdomovci jsou lidé příležitostně ubytovaní, (někdy načerno), lidé ve vězeních, v dlouhodobé ústavní léčbě, kteří se nemají kam vrátit, ale také mladí lidé žijící v dětských domovech a výchovných ústavech.

Jednotlivé formy se samozřejmě různě kombinují a prolínají.

Mezi důsledky je možno uvést zdravotní a hygienická ohrožení, kriminogenní prostředí, narušení stability společnosti.

Následující zpráva ze San Franciska by mohla být zprávou z mnoha dalších měst a dobře ilustruje některé aspekty bezdomovectví:

SAN FRANCISCO - Občas se zdá, že bezdomovci jsou v San Francisku všude a představují největší zkoušku proslaveného místního liberalismu pod heslem „žij a nech žít“ za poslední roky.

Zabalení ve špinavých pokrývkách, strkající otlučené nákupní vozíky, řečníci k místním turistům, muži a ženy bez domova se stali součástí San Franciska. Sociální pracovníci se snaží vyrovnat se s bezdomovci od hippies, přes dělníky cestující za prací až po uprchlíky, které do města přilákaly liberální tradice a přívetivé počasí.

„Není zločin být bezdomovcem, ale je trestným činem být opilý, znečišťovat veřejná místa a jinak narušovat pořádek ve městě“ říká mluvčí starosty.

Díky dobré ekonomické situaci v Kalifornii je San Francisko jedním z nejnákladnějších míst k životu v USA. Průměrný nájem za malý dvoupokojový byt je 1800 dolarů. Měsíční sociální dávka sotva zaplatí třítydenní pobyt v ošumělé ubytovně. Oficiální městští představitelé odhadují, že ve městě žije 4500 bezdomovců. Městské útulky jsou schopny pojmout sotva polovinu z nich. Pokud připočteme i osoby žijící v „nedostatečném ubytování“, jako jsou různé ubytovny, léčebná střediska nebo nemocnice, stoupne počet bezdomovců na 14 000.

Dobře situovaní občané San Franciska se setkávají s bezdomovectvím v rozměru, jaký by byl ještě před pár lety nemyslitelný. Snaha policie vytlačit tábořící osoby z parků zahrnala bezdomovce do rezidenčních a finančních čtvrtí

a do oblastí hojně navštěvovaných turisty. Vedení města se musí vyrovnávat s vlnou veřejné kritiky a rostoucím hněvem obyvatel vůči bezdomovcům. Další přitvrzení oficiálního postoje vůči bezdomovcům vyvolané blížícími se komunálními volbami, problém dále vyhrotilo. Nepomohlo ani 70 milionů dolarů, které město vynaložilo na výstavbu levných bytů, útulků a léčebných středisek. (ČTK 6.3.1999)

6.4 Příčiny bezdomovectví

Také pokud jde o příčiny bezdomovectví jedná se o konglomerát různých faktorů vzájemně se ovlivňujících a prolínajících. Přesto je možno rozlišit dvě skupiny vlivů. Vlivy objektivní vyplývající ze stavu a vývoje společnosti, víceméně nezávislé na jednotlivcích a vlivy subjektivní, týkající se charakteristik a situace jednotlivých lidí.

6.4.1 Objektivní příčiny (vlivy)

1. *Politický a sociální systém*, jeho základní charakteristika (liberální, konzervativní, sociálně-demokratický, totalitní), struktura, instituce, celková sociální a hospodářská politika (zaměstnanost, zdravotní politika, bytová politika, rodinná politika atd.)
2. *Právní vědomí, právní řád, úroveň legislativy.*
Sociální zákonodárství
Dodržování lidských práv a promítnutí základních dokumentů do legislativy.
Základní dokumenty:
Listina základních práv a svobod
(*Každý kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Čl.30, odst.2*)
Všeobecná deklarace lidských práv - OSN -1948
Evropská úmluva o lidských právech - Rada Evropy -1950
Evropská sociální charta - Rada Evropy
Mezinárodní pakt o hospodář., sociálních a kulturních právech OSN 1966
3. *Ekonomický systém*
Bohatství a ekonomická úroveň
Tvorba zdrojů a jejich rozdělování
Nezaměstnanost
Problémy chudoby
4. *Morální stav společnosti*
Základní hodnoty, etické normy, důstojnost člověka, solidarita a další.

6.4.2 Subjektivní příčiny

1. materiální – ekonomická situace (chudoba),
ztráta zaměstnání,
ztráta bydlení (rozvod, povodně a jiné katastrofy)

2. osobnostní - zdraví - fyzické
(dlouhodobá nemoc, invalidita, zdravotní postižení)
psychické poruchy osobnosti
(deprivace, závislosti - alkohol, drogy)
stáří
3. vztahové - rodina, sousedství, pracovní kolektiv
4. institucionální - vězení, psychiatrické léčebny, nemocnice, dětské domovy,
výchovné ústavy, migranti

6.5 Fakta ilustrující fenomén bezdomovectví

Srovnám statistických údajů o bezdomovectví v Evropské unii, USA a v České Republice

	EU	USA	ČR
Počet bezdomovců (odhad) Procento z celé populace	2,6-3,1 mil. 0,76-0,91 %	0,5 - 0,7 mil. 0,2 - 0,3 %	35.000 0,35%
Procento žen	20 - 30 %	20 - 25 %	10- 15%
Věk: do 30 let do 40 let nad 40 let nad 60 let	30 - 50 % 55 - 75 % 25 - 45 % 3 - 7 %	30 - 35 % 80% (do 50 let) cca 7%	cca 35 % cca 55 % cca 45 % cca 7 %
Choroba, postižení závislosti	cca 65 % cca 30 %	cca 70 % cca 30 %	cca 90 % cca 50 %
Zkušenosti: dětský domov psychiatrická léčebna vězení	20 - 23 % 14- 15% 21-32%	 22% 42%	cca 25 % cca 15 % cca 35 %

(Naděje 1996)

Trendy:

Vzrůstá podíl žen, důvody zejména vztahové, častěji se objevují ženy s malými dětmi a mladé dívky.

U mužů převládají spíše důvody materiální, osobnostní a institucionální, většinou jde o svobodné muže.

V Evropě nárůst mladých, v EU je 70 % bezdomovců mladších 40 let

Závažným problémem je zhoršující se zdravotní stav. Bezdomovci většinou neplatí zdravotní pojištění.

6.6 Služby a instituce zabývající se bezdomovectvím a bezdomovci.

6.6.1 Mezinárodní instituce

Organizace spojených národů – OSN

Centrum OSN pro lidská sídla - Habitat

Habitat I - Konference o lidských sídlech - Vancouver 1976

Habitat II - 1996 - Istanbul

Světové konference OSN - O výživě, O sociálním rozvoji, O ženách

Rada Evropy,

Evropská Unie

V roce 2000 Evropská unie ustanovila soustavu zásad pro podporu boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Hlavy států a vlády přijaly v roce 2000 obecné cíle, které jsou považovány za klíčové v rozhodném postupu k potlačení bídy. Obecný cíl se vztahuje k mobilizaci všech zařízení, a volá po podpoře dialogu, partnerství a spolupráce mezi všemi institucemi. V Evropské unii je mnoho organizací, programů a státních zásahů, které reagují na specifickou situaci v dané oblasti, či v jedné zemi. Evropská Unie vyčleňuje na tyto programy nemalé částky ze svých fondů.

FEANTSA

Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci byla založena v již roce 1989. Je organizací která zastřešuje různé programy a pomáhá při budování celoevropské sítě organizací bojujících proti bezdomovectví.

Koordinuje aktivity národních sdružení pracujících s bezdomovci a podporuje je v jejich úsilí o potírání společenského vyloučení. Za tím účelem přesvědčuje evropské instituce členských zemí o nutnosti pomoci bezdomovcům; pomáhá při provádění politiky vůči bezdomovcům v členských zemích a podporuje výměnu zkušeností mezi členskými organizacemi.

FEANTSA sdružuje více než 50 členů v zemích Evropské unie, v USA. Členy jsou národní nebo regionální sdružení pracující s bezdomovci, federace azylových domů, organizace sociálního bydlení, noviny pro bezdomovce a další.

Program IGLOO

Eevropská partnerská síť (Programme for global integration through Housing and Jobs) je program pro globální začlenění pomocí bydlení a zaměstnání. Byl zahájen v roce 1993 prostřednictvím partnerství mezi třemi sítěmi CECODHAS (Evropská komise pro sociální bydlení -European Liaison Committee for Social Housing), FEANTSA, ETUC (European Trade Union Confederation). Kromě základního cíle zprostředkovat zaměstnání a ubytování, je také efektivním prostředkem pro začleňování většinou nezaměstnaných bezdomovců.

Představuje různé účinné programy práce s bezdomovci. První z nich byl odstartován v roce 1993 a nyní probíhá v šesti státech Evropské unie - ve Španělsku, Francii, Řecku, Itálii, Portugalsku a Belgii. Program IGLOO byl iniciován občanskou společností a sociálními partnery. Principy programu spočívají v národní, oblastní a krajské spolupráci a zároveň v soutěži mezi jednotlivými projekty na pomoc sociálně vyloučeným.

Klíčovým cílem je, aby byly vytvořeny možnosti dočasného či trvalého ubytování při zachování respektu vůči různorodosti potřeb lidí, a dále zvýšení zaměstnatelnosti lidí.

Kromě uvedených existuje ještě celá řada pozoruhodných národních i mezinárodních programů, organizací a institucí věnujících se lidem bez domova a přispívajících k řešení problému bezdomovectví. Jmenujme např. Evropskou federaci potravinových bank *FEBA*, Evropskou síť pro zdraví chudých a vyloučených *EUR-HOPE NETTORK*, britský program *OSW* (Off the Streets and into Work) a mnohé další.

6.6.2 Instituce působící v ČR

V České republice působí celá řada organizací a institucí věnujících se problémům bezdomovectví. Na obecních a městských úřadech patří tato činnost do náplně práce sociálních kurátorů, kteří by měli vedle konkrétní pomoci zajišťovat i koordinaci služeb pro lidi bez domova v dané oblasti. V hlavním městě Praze se koordinací v této oblasti věnuje i Městské centrum sociálních služeb. Konkrétní aktivity zajišťují především neziskové organizace - Naděje, Armáda spásy, Hnutí Emauzských domů, Česká katolická charita, Diakonie a další.

Naděje

Občanské sdružení Naděje bylo založeno dne 21. 8. 1990. Naděje je podle svých stanov nepolitická a mezikonfesní nezisková organizace, působící na celém území České republiky.

Posláním Naděje je praktické uplatňování evangelia v životě a jeho šíření. Cílem je vybudování a provozování sítě služeb lidem v nouzi na křesťanských principech. Ve svých zařízeních i mimo ně poskytuje Naděje pomoc duchovní, morální, sociální, zdravotní, lékařskou, hygienickou, stravovací, ubytovací, hmotnou, právní, poradenskou, osvětovou, vzdělávací, výchovnou, apod., včetně

doplňkových služeb. Své služby zaměřuje zejména na lidi osamělé, zdravotně postižené, společensky vyloučené nebo jinak znevýhodněné.

Kromě Prahy má své pobočky v Brně, v Plzni, v České Třebové, ve Vysokém Mýtě, v Jablonci nad Nisou, v Litoměřicích, v Litomyšli, Mladé, Boleslavi, Nedašově, ve Zlíně a v Otrokovicích.

Programy Naděje jsou zaměřeny na různé cílové skupiny a různé oblasti jejich života. Jako ilustrace mohou sloužit programy realizované Pražskou pobočkou v roce 2003.

- » Pomoc bezdomovcům a osobám v krizové situaci
- » Pomoc osobám a rodinám s nízkými příjmy
- » Sociální intervence v rodinách dlužníků za nájemné
- » Pomoc drogově závislým (zprostředkování léčby, osvěta)
- » Materiální pomoc osobám ve výkonu trestu s nabídkou následné péče
- » Výkon trestu obecně prospěšných prací
- » Výkon veřejně prospěšných prací
- » Pomoc mladým mužům přicházejícím z dětských domovů a jiných výchovných ústavů
- » Terénní práce (vyhledávání potřebných a závislých lidí v ulicích)
- » Potravinová banka (shromažďování a rozdávání potravin potřebným lidem a dalším neziskovým organizacím)

Programy v Praze se realizovaly v těchto střediscích.:

- » Středisko pomoci Bolzanova
- » Středisko pomoci mladým Bolzanova
- » Noclehárna pro muže Husitská
- » Azylová ubytovna pro muže Krásova (provoz ukončen v květnu)
- » Azylová ubytovna pro ženy Na Slupi
- » Dům Naděje Radotín - azylový dům
- » Dům Naděje Vršovice - dům na půli cesty pro mladé muže
- » Dům Naděje Záběhlice - dům pokojného stáří pro bezdomovce
- » Chráněný byt
- » Středisko Naděje Milíčov - v objektu pro dlužníky za nájemné Prahy 11
- » Středisko Naděje v Emauzích
- » Dílny pracovní terapie Rybalkova
- » Ordinace praktického lékaře pro bezdomovce
- » Lůžková část ordinace praktického lékaře pro bezdomovce
- » Středisko pomoci s ošacením Na Slupi
- » Středisko pomoci s ošacením Krásova (provoz ukončen v květnu)
- » Dům Naděje Žižkov (v investiční přípravě od září)

O rozsahu a struktuře poskytované pomoci v Praze dává obraz následující statistický výkaz:

Statistický výkaz (Výroční zpráva Občanského sdružení Naděje za rok 2003)

Středisko pomoci Bolzanova:

Počet nových klientů	774
Průměrný počet návštěv za den	175
Počet vydaných jídel	64 646
Počet ošacených	8 662
Počet vykoupaných	5 497

Středisko pomoci mladým Bolzanova:

Počet klientů celkem	255
Počet nových klientů	170
Počet návštěv klientů	3 753
Počet ošacených	504
Počet vykoupaných	1 040

Terénní práce:

Počet kontaktů	4 753
Poprvé oslovených	1 159

Azylové ubytovny v Krásově a Na Slupí, noclehárna v Husitské a Milíčově a Dům Naděje Radotín:

Průměrný počet lůžek	101
Počet ubytovaných	786
Počet poskytnutých noclehů	32 058

Dům Naděje Záběhllice:

Počet lůžek	30
Počet ubytovaných	45
Počet poskytnutých noclehů	9 577

Dům Naděje Vršovice:

Počet lůžek	16
Počet ubytovaných	45
Počet poskytnutých noclehů	4 275

Ordinace praktického lékaře:

Počet ošetření a prohlídek	5 056
Počet klientů na lůžkové části	80

Počet výskytů nejčastějších chorob:

Chřipky a dýchací cesty	241
Kožní	150
Bércové vředy	312
Žaludeční a střevní potíže	102
Revmatická a neurologická	108
Svrab	60
Omrzliny	10

Průměrný počet zaměstnanců:	68
-----------------------------------	----

Armáda spásy

Armádu spásy (Salvation Army) založil v roce 1865 metodistický kazatel William Booth. Od chvíle, kdy se jako dospívající chlapec obrátil ke křesťanství, měl Booth velký zájem o chudé a nevěřící lidi ve svém městě Nottinghamu v Anglii. později ve Východním Londýně, jedné z nejchudších čtvrtí města. Vytvořil skupinu, která byla napřed známa jako "Misie Východního Londýna" a později jako "Křesťanská misie".

V roce 1878 vznikl název Armáda spásy. Hnutí rostlo a šířilo se pozoruhodnou rychlostí, osvojilo si vojenský způsob organizace, uniformy a terminologii a brzy se rozšířilo po celé Británii a pak do mnoha dalších zemí světa.

I když šlo původně o církevní hnutí, vojáci Armády spásy (nazývaní také salutisté) brzy zjistili, že křesťanství má také sociální rozměr. V roce 1888 chtěl Booth a jeho spolupracovníci udělat něco pro velké množství bezdomovců, kteří přespávali na londýnských ulicích. Z této snahy vznikla první ubytovna Armády spásy pro bezdomovce.

Přestože mezinárodní ústředí je v Londýně, stejně tak jako sídlo velitele, jímž je v současné době generál John Larsson, charakter Armády spásy je mezinárodní. V současné době pracuje ve 108 zemích světa a má více než 1,5 milionu členů.

Duchovní a sociální práce probíhá ve 160 jazycích, v téměř 28.000 zařízeních.

V Československu Armáda spásy zahájila práci v roce 1919. Poté, co přečkala obtížnou dobu okupace v letech 1939 až 1945, byla její činnost nejprve omezena a nakonec zcela ukončena komunistickým režimem a početná skupina jejích členů byla uvězněna.

Krátce po "Sametové revoluci" v listopadu 1989, požádala skupina křesťanů Armádu spásy, aby zvážila obnovení práce. Armáda spásy v České republice byla registrována MV ČR dne 17.5.1990 jako občanské sdružení. V čele Armády spásy v ČR, je Národní ústředí a velící důstojník pro Českou republiku se sídlem v Praze. Zajišťuje styk s ústředními orgány ČR, koordinuje práci v celé republice, udržuje kontakt s mezinárodní Armádou spásy.

Konkrétní práce v jednotlivých městech, kde Armáda spásy působí (Praha, Brno, Ostrava, Havířov, Karlovy Vary, Krnov, Opava, Přerov a Šumperk), zahrnuje oblast duchovní i sociální.

Duchovní práce je soustředěna do tzv. sborů, v jejichž čele stojí důstojníci Armády spásy. V současné době je v každém městě působení jeden sbor.

Jednotlivá sociální zařízení jsou vedena zahraničními i českými odborníky.

Sociální práce zahrnuje péči o bezdomovce, staré a nemocné občany, matky s dětmi, děti a mládež, ale i další formy pomoci podle aktuálních potřeb.

V České republice činnost Armády spásy v současné době zahrnuje 5 oblastí:

1. azylové domy a noclehárny
2. domov seniorů
3. komunitní centra
4. vězeňská péče
5. centrum pro mládež

Azylové domy slouží jako ubytovny pro lidi bez domova, kteří se z různých příčin ocitli v extrémní sociální situaci a kteří nejsou schopni tuto situaci sami bez cizí pomoci řešit.

V současné době je celková kapacita lůžek v ubytovacích zařízeních Armády spásy pro lidi bez domova cca 770 lůžek s tím, že v případě potřeby je možno tuto kapacitu krátkodobě zvýšit - jak k tomu pravidelně dochází v zimních měsících.

Počet lůžek pro jednotlivé skupiny potřebných je následující:

Muži	563 lůžek
Ženy	85 lůžek
Matky s dětmi	122 lůžek

Noclehárny poskytují základní ubytování v nouzi pro muže všech věkových kategorií v krizových situacích. Mohou přicházet přímo 'z ulice', z vlakových nádraží, či z jiných prostředí. V noclehárně je jim poskytnuto jídlo, čisté oblečení, lůžko a sociální poradenství. Noclehárny fungují samostatně nebo jako součást azylového domu.

Azylový dům pro muže je následným krokem po noclehárně. Poskytuje dočasné ubytování pro muže, kteří mají zájem zapojit se do několikastupňového resocializačního programu a podílet se tak na řešení vlastních problémů. Zde existuje 24 hodinová péče poskytující veškeré základní potřeby pro minimální životní standard. Tato péče zahrnuje i denní aktivity (pracovní terapie) a sociální poradenství. Cílem azylového domu je poskytnout prostor pro obnovení síly a umožnit těmto mužům návrat do samostatného života v běžné společnosti.

Azylové domy pro ženy a matky s dětmi poskytují 'bezpečný domov' matkám a dětem, různě ohroženým (ze strany násilného partnera, v důsledku živelné katastrofy, nebo z dalších příčin). Mimo matek s dětmi je zde také početná skupina samotných žen, které jsou podle okolností ubytovány buď v azylovém domě nebo v noclehárně.

Zatím jediným zařízením Armády spásy pro důchodce v České republice je Domov pro seniory v Ostravě - Kunčičkách. Jedná se o pomoc starým lidem, kteří se buď zotavují po hospitalizaci či čekají na umístění do některého stálého zařízení, a jejich zdravotní stav již nedovoluje, aby byli sami doma. Do domova také denně dochází na obědy cca 85 starších obyvatel z okolí, kteří se různými

způsoby mohou zapojovat i do programů, které v domově probíhají. Komunitní centra jsou otevřena především v obytných částech měst. Jejich cílem je poskytnout prostory, kam může od pondělí do pátku přijít kdokoli, kdo hledá sociální pomoc, společenství v osamělosti či místo pro setkávání s druhými lidmi. V komunitním centru je možné se kvalitně najíst za rozumnou cenu, získat ošacení, ale také využít řady různorodých programů. Programy jednotlivých komunitních center se liší podle potřeb dané lokality a mohou zahrnovat:

- ranní posezení u kávy
- kluby 'zlatého věku' (programy pro seniory)
- poradenství a sociální pomoc
- stravování za přiměřenou cenu pro staré občany, nezaměstnané a sociálně slabé občany
- rozvoz stravy
- distribuci obnošeného šatstva
- programy pro ženy
- programy pro děti různých věkových kategorií (hry, výtvarné a ruční práce, zpěv, pohybová výchova, doučování atd.)
- programy pro mládež
- sportovní programy
- kluby pro matky s batolaty
- denní péči o děti
- programy pro nezaměstnané
- jazykové kurzy (výuka angličtiny)
- čtenářský klub a půjčování knih
- různé další programy

Pracovníci komunitních center také navštěvují zvláště starší klienty v domácnostech nebo během hospitalizace v nemocnicích. Zvláště u těchto lidí tak mohou často zachytit včas různé varovné signály a předejít komplikacím. Armáda spásy se snaží pružně reagovat na aktuální potřeby (např. ve střediscích v oblastech se silnou romskou populací nabízí dětem klidné prostředí pro přípravu domácích úkolů).

Oddělení vězeňské péče pomáhá uvězněným po duchovní i praktické stránce. Kromě toho koordinuje veškerou spolupráci AS s věznicemi. Pracovníci a dobrovolníci Armády spásy navštěvují odsouzené ve věznicích a udržují s nimi písemné kontakty. Tam, kde odsouzenému nepomáhá vlastní rodina, poskytuje Armáda základní hygienické potřeby a ošacení.

Snaží se předcházet recidivě trestné činnosti pomáhá navázat ztracené kontakty s rodinou, případně také poskytuje praktickou pomoc při výstupu z věznice těm, kteří nemají kam jít. AS také mapuje možnosti alternativních trestů.

Centrum pro mládež Zatím ojedinělý projekt tohoto charakteru byl uveden do provozu v únoru 2001 v Brně. Jedná se o nízkoprahové centrum pro mladé lidi ve věku 14-22 let, kteří sem mohou přicházet každý všední den od 15 do 21 hodin. Pro smysluplné využití volného času jim centrum nabízí kromě příjemného prostředí různé kulturní, hudební a zábavné programy, hry, sport, přednášky a besedy k aktuálním tématům, poradenství atd

Organizační struktura Armády Spásy v ČR k 31. 12. 2003

Ústředí Armády spásy - Petržilkova 2565/23, Praha 5
Národní velitel a statutární zástupce Major Pieter H. Dijkstra
Personální a ekonomické oddělení
Školící oddělení
Koordinace vězeňské péče

Organizační jednotky

Praha

Sbor a komunitní centrum, Praha 5, Lidická 18
Komunitní centrum, Praha 3, Biskupcova 36
Komunitní centrum Praha 6, Ciolkovského 858/8
Azylový dům Praha - Dům Bohuslava Bureše, Praha 7, Tusarova 60

Brno

Sbor a komunitní centrum, Brno, Staňkova 6
Komunitní centrum Dživipen, Brno, Kornerova 1
Nízkoprahové centrum mládeže Jonáš, Brno, Kubíčková 23
Azylový dům Josefa Korbela, Brno, Mlýnská 25

Ostrava

Sbor a komunitní centrum, Ostrava - Porubá, M. Majerové 1733
Komunitní centrum, Ostrava - Fifejdy, Gen. Píky 25
Komunitní centrum, Ostrava - Přívoz, Božkova 65
Dům pro seniory, Ostrava - Kunčičky, Holveckova 38
Azylový dům pro muže, Ostrava - M. Hory, U nových válcoven 9

Havířov

Sbor a komunitní centrum, Havířov, Mládežnická 10
Komunitní centrum, Havířov, Obránců mírů 704
Azylový dům pro muže, Havířov, Na Spojce 2
Noclehárna, Havířov, Pod Svahem 1
Dům pro matky s dětmi, Havířov, Dvořákova 21

Krnov

Sbor a komunitní centrum, Krnov, Opavská 26
Centrum sociální péče, Krnov, Čsl. armády 837bcd

Karlovy Vary

Komunitní centrum, Karlovy Vary, Jugoslávská 16

Azylový dům, Karlovy Vary, Nákladní 7

Přerov

Sbor a komunitní centrum, Přerov, 9. května 107

Komunitní centrum - klubovna, Přerov, Škodová 17, 19

Opava - Azylový dům, Opava, Nákladní 24

Šumperk - Centrum sociálních služeb, Šumperk, Vikýřovická 1495

Činnost armády spásy v České republice zajišťuje téměř 400 stálých pracovníků a více než 100 dobrovolníků.

Výdaje na činnost a poskytované služby v roce 2003 dosáhly 153 milionů Kč.

Emauzy ČR

Emauzy ČR, navazují na myšlenku a dílo francouzského kněze Henrio Antoine Grodnéze, známého pod jménem abbé Pierre. V zimě 1953-54, kdy zmrzlo ve Francii na devadesát bezdomovců, dal podnět k rozsáhlé kampani. S pomocí přátel zajišťoval bezdomovcům pokrývky, potraviny, jednoduchá obydlí.

Usiloval o to, aby každý z lidí, žijících v jeho společenství, dokázal vzdorovat osudu vlastní prací, aby se snažil pomoci si sám. V prvopočátcích se obyvatelé Emauz zabývali především zpracováváním všech druhů odpadů do podoby nových věcí. Brzy se Emauzské hnutí začalo šířit do celého světa - v současné době existuje ve 38 zemích asi 360 emauzských domů. Posláním emauzského hnutí není hromadit majetek anebo sloužit pouze jako vývařovna a noclehárna pro ty nejubožejší. Emauzské hnutí stojí na myšlence být chudý, ale přitom pomáhat ještě chudším.

Po listopadových událostech roku 1989 zapustilo Emauzské hnutí kořeny i v Čechách. U jeho počátků byl tajně vysvěcený řecko-katolický biskup Fridolín Zahradník a jeho spolubratři a přátelé.

V České republice dnes fungují emauzské domy v Rychnově nad Kněžnou (kde je i hlavní sídlo celé organizace), v Praze, Mostě a Prachaticích. U jednotlivých střediskových domů se budují zemědělské farmy, dílny pro řemeslné práce (truhlárna, zámečnická dílna, pekárna a jiné), které poskytují pracovní příležitosti pro klienty. Rozvíjí se spolupráce s obdobnými organizacemi u nás i v zahraničí, s úřady práce, sociálními kurátory obecních a městských úřadů, ale také s duchovními různých křesťanských církví, neboť Emauzské hnutí u nás funguje na ekumenickém základě. Kromě pracovní příležitosti nabízí Emauzské domy svým klientům ubytování, stravu, ošacení, praní osobního prádla, základní lékařskou péči a pomoc sociálních pracovníků při řešení jejich krizové situace.

V současnosti spravuje občanské sdružení Emauzy ČR 19 objektů v osmi okresech České republiky. Jedná se o vlastní emauzské domy, sklady šatstva a nábytku, truhlářské a zámečnické dílny a zemědělské usedlosti, jejichž provoz

významně přispívá ke zvýšení soběstačnosti sdružení a zároveň vytváří vhodné podmínky pro resocializaci klientů při společné práci. V jeho objektech je poskytováno ubytování, strava a zaměstnání dvěma stům klientů, z nichž téměř tři čtvrtiny tvoří lidé po výkonu trestu, zbytek jsou bezdomovci a pracovnítě těžce umístitelní lidé. Pro přijetí do emauzského domu jsou každému klientovi stanoveny tyto podmínky:

- zřeknutí se alkoholu a drog,
- ochota pracovat podle svých tělesných a duševních schopností
- vytváření přátelského společenství nahrazujícího rodinu.

Délka pobytu není pro klienty omezena, záleží jen na nich, kdy se rozhodnou odejít a postavit se na vlastní nohy. V případě opakovaných problémů s alkoholem, drogami nebo při porušení některé z podmínek se klient sám vyřazuje ze společenství, které je nucen opustit.

Emauzský dům v Praze 6 - Krizové centrum

má celkovou kapacitu 18 lůžek. Byl založen v únoru 1998 od této doby jím prošlo 262 mužů v krizové životní situaci.

Sdružení azylových domů – S.A.D.

Vzniklo počátkem 90. let, kdy začaly vznikat první azylové domy zakládané různými institucemi (stát, obce, nestátní organizace) a ukazovala se potřeba koordinace a spolupráce. Členy tohoto sdružení jsou jednotlivé azylové domy z celé ČR. Z několika málo zakládajících členů vznikla organizace, která má dnes přes osmdesát členů. Jsou zde sdruženy azylové domy pro muže, pro ženy, pro matky s dětmi, seniory a domy na půli cesty. Zřizovateli těchto domů jsou vedle státu a obcí nestátní organizace jako Česká katolická charita, Diakonie ČCE, Armáda spásy, Naděje a další.

Do sdružení je přijat pouze ten dům, který splňuje kritéria kvality v oblasti poskytování sociálních služeb a má jasnou a ucelenou koncepci. To znamená, že azylový dům nemůže být pouze ubytovnou, kterou klienti jen prochází, ale musí mít program zaměřený na komplexní pomoc lidem bez domova. Způsoby této pomoci jsou dané specifikou oblastí, zřizovatelem, zaměstnanci, klientelou a v neposlední řadě i finančními možnostmi.

V čele S.A.D. stojí devítičlenný výbor, který je volený na čtyři roky. Zde jsou paritně zastoupeny základní typy azylových domů.

V rámci S.A.D. pracuje 9 odborných komisí - vzdělávací, legislativní, tiskovou, křesťanskou, mezinárodní, hospodářskou, komisi pro informatiku, domy na půli cesty a domy pro matky s dětmi. Od roku 1996 je S.A.D. členem mezinárodní organizace FEANTSA.

6.6 Bezdomovectví a postmoderní doba

V knize *Úvahy o postmoderní době* (SLON Praha 1995) polský sociolog Zygmund Bauman upozorňuje na měnící se postoje k životu. Některé z jeho úvah mají vztah i k tématu bezdomovectví.

Moderna s sebou přináší urbanizaci - mobilitu a anonymitu života v městských aglomeracích, která znamená ztrátu jistot. Potřeba identity moderního člověka vyplývá z jeho rozkolísanosti, z nedostatku pevných vazeb.

Identitu je možno získat odhalením (Déscartes, Kant) - je mu dána nebo volbou, rozhodnutím (Heidegger, Sartre) - musí ji hledat.

Moderní život jako pout'

Jsme poutníky životem učí nás křesťanské pojetí - je dán cíl (spása duše) - jdeme za ním. Analogicky si klademe i světské cíle, za kterými „putujeme“.

Život jako pout' vyžaduje uspořádaný systém: strukturu, funkce, role, pravidla. Pout' je pro většinu společnosti (zejména pro střední třídu) projekt na celý život. Výjimku mohou tvořit marginální skupiny, nejvyšší a nejnižší vrstvy.

V postmoderním světě, kdy dochází ke zhroucení, zpochybnění systému, není místo pro poutníka a život jako pout' s cílem není již všeobecně přijímaným programem.

4 postmoderní osobnostní vzorce: zevloun, tulák, turista, hráč

Jejich představitelé existovali i dříve, ale jako marginální skupiny.

V postmoderním světě se objevují v masovém měřítku. V životě člověka se mohou objevovat současně - střídají a prolínají se. Všechny mají své kladné i stinné stránky.

1. Turista

Turista nejde za svým cílem jako poutník. Jeho cílem je vyhledávat dojmy, zážitky. Srovnává je se svým domovem, na který je pyšný - (emocentrismus). Svět si musí "zasloužit", aby jej turista navštívil. Svět je surovina, kterou turista zpracovává. Zažívá pýchu, hledá rozptýlení nudy. Sleduje televizi, pořizuje fotografie. Co je život a co je dovolená? Ale existují i vznešenější cíle cestování - poznání a pochopení druhých i sebe.

2. Zevloun (flâneur)

Chodí, pozoruje, vytváří osobnosti a příběhy. Svět je divadlo, on je režisér - vychází z anonymity velkoměsta, ale společenský tlak omezuje jeho svobodu: Svět vnímá jako "kulisy", ve kterých žije. Televize a computery umožňují žít ve virtuální realitě. Charakteristický je únik z reality, který se může uskutečnit i „na ulici“.

3. Hráč - manipulátor

Ve hře se ruší protiklad mezi nutností a náhodou. Riziko je vzrušující, odstraňuje nudu. Výhra poskytuje pocit vlastní moci, chytrosti, schopnosti přelstít, podvést spoluhráče. Prohra není definitivní - lze hrát znovu. Hrou je také válka, válka je hra.

4. Tulák

Na počátku moderní epochy byl tulák nepřítel číslo 1, vypadával ze systému. Systém se proto snažil o evidenci a manipulaci.

Na rozdíl od poutníka tulák neví, kam a proč jde. Motivem je nenaplněná touha, strach, potřeba úniku ze systému, z reality.

x   x   x

Osobnostní vzorce zevlouna a tuláka mohou vést k bezdomovectví jako dobrovolně zvolenému způsobu života.

Literatura a prameny:

Armáda spásy – výroční zpráva 2003

Bauman, Z.: Úvaha o postmoderní době. SLON Praha 1995

Hradečtí V.,I.: Bezdomovství – extrémní vyloučení. Naděje Praha 1996

Rheinheimer, M.: Chudáci, žebráci a vaganti. Vyšehrad Praha 2003

Výroční zpráva občanského sdružení Naděje za rok 2003

Nový prostor